

DEVELOPMENT OF DESTINATIONS TO PROTECT INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE IN TURKEY: SIVAS MADIMAK HOTEL

Samuray Hakan BULUT*¹

* School of Hospitality and Tourism Management, Department of Gastronomy

Abstract

The study aims to review the possible steps to be taken to build up a universal and contemporary destination at Madimak Hotel, which was the scene of a massacre that took place in Sivas on 2 July, 1993, within the wider context of dark tourism –a form of tourism not focused on generating material proceeds. Doing so, it will review existing practices, and seek to assess the potential contribution of the planned destination to the perspective of Protection of Intangible Cultural Heritage within the framework of UNESCO. As an organization with the specific goal of achieving and maintaining universal peace in science, education and culture, UNESCO embraces certain routes in the development of tourism as a means to realize this goal, and has adopted the Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage at its 32nd General Conference held in Paris in 2003. Turkey, in its turn, officially ratified the Convention in 2006. The protection of intangible cultural heritage involves studies on oral narratives, performance arts, oral traditions, festivals, rituals, folklore, nature and universe, as well as investigations into the development of social practices. Taking into account the distinct possibility that the people who stayed at Sivas Madimak Hotel in 1993, on the occasion of Pir Sultan Abdal Festival could have generated new elements of intangible cultural heritage through their work on literature, poetry, painting, caricatures, music, folklore and much more in the wider context of art and science of the era, as part of their efforts to enrich, expand, protect and maintain elements already included in the Intangible Cultural Heritage list, such as the Minstrels Tradition, Alevi-Bektashi Ritual of Whirling and more, the need for a multidisciplinary perspective to developing a site of remembrance which could also be considered a tourism asset, becomes even more obvious. The possibility of transforming Sivas Madimak Hotel to a tourism destination, with specific reference to the provisions on relaying elements from one generation to another in the context of the museums proposed and the groups, communities and individuals involved, as provided in the Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage as expressed by Turkish National Commission for UNESCO, can be facilitated through a review of existing destinations developed at a universal and national scale in the context of dark tourism. The museums to be discussed in this context not only are valuable assets of dark tourism, but also provide insights into the processes of museum building. The establishment of Sivas Madimak Hotel Museum of Shame as another destination to provide a model regarding world history will stand out in one particular aspect in the light of the model of site of remembrance demanded by the relevant communities: it will be based on an experience with a certain draw in the darker side of tourism, and it involved an event and a group of participants which, by themselves, were about elements of cultural heritage. In the light of these points, efforts to expand the intangible cultural heritage Turkey has in the universal domain of tourism, through a continuous process of development, transformation, and change, can be carried out in tune with tourism doctrines and social area studies methods. The idea proposed in the study, as well as the theoretical destination-building method proposed for the implementation of that idea will, arguably, help limit the loss of reputation suffered by a crucial event involving intangible cultural heritage elements, and reinforce the foundations of tourism rising on international recognition and an awareness of peace.

Key Words: Black Spot Tourism, Destination, Madimak Hotel, Sivas, UNESCO

TÜRKİYE'DE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASINA YÖNELİK DESTİNASYON OLUŞTURMA: SIVAS MADIMAK OTELİ

Özet

Çalışma, maddesel gelir elde etme amacı gütmeyen turizm çeşitlerinden biri olan kara nokta turizmi kapsamında, 2 Temmuz 1993 tarihinde Sivas'ta gerçekleştirilmiş bir radikal saldırının merkezi olan Madimak Otel'i'nin evrensel ve çağdaş bir destinasyona dönüştürülebilmesi için atılabilecek adımları örnek uygulamalar

¹ Sorumlu Yazar: email: samuraybulut@gmail.com / doi: 10.22252/ijca.632850

üzerinden incelemek ve oluşturulması düşünülen destinasyonun, UNESCO bünyesindeki Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması anlayışına katkısını belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Bilim, eğitim ve kültür alanlarında evrensel barışı sağlamayı ve korumayı hedeflediğini bildiren; bu amaçlarını gerçekleştirmesi konusunda en etkili kavramlardan birisi olan turizmin gelişimini de şekillendiren UNESCO, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesini 2003 yılında Paris'te düzenlenen 32. Genel Konferans dahilinde kabul etmiş; Türkiye ise 2006 yılında sürece dahil olarak sözleşmenin resmi taraflarından birisi haline gelmiştir. Somut Olmayan Kültürel Mirasın korunması, sözlü anlatım, gösteri sanatları, sözlü gelenekler, festivaller, ritüeller, halk araştırmaları, doğa ve evren çalışmaları ve toplumsal uygulamaların oluşum süreçlerini inceleyen bir anlayıştır. 1993 yılında Sivas Madımak Oteli'nde Pir Sultan Abdal Şenlikleri için konaklayan insanların; hali hazırda Somut Olmayan Kültürel Miras listesine dahil edilmiş Aşıklık Geleneği ve Alevi Bektaşî Ritüeli Semah benzeri değerleri zenginleştirme, koruma ve sürdürme çabaları ile; dönemin edebiyat, şiir, resim, karikatür, müzik, folklor gibi daha bir çok sanat ve bilim disiplinine yönelik çalışmaları sayesinde yeni Somut Olmayan Kültürel Miras öğeleri oluşturma ihtimalleri de göz önünde bulundurulduğunda; turistik değer olarak da nitelendirilebilecek bir bellek mekanının oluşturulması konusunun multidisipliner yaklaşımla değerlendirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nun açıkladığı, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi içeriğine göre; oluşturulması hedeflenen müzeler ve ilgili grup, topluluk ve bireyler ile nesilden nesile aktarım maddelerinde dikkat edilerek, Sivas Madımak Oteli'nin turistik destinasyona dönüştürülmesi konusu; kara nokta turizminde daha önceden evrensel ve ulusal ölçekte oluşturulmuş örnek destinasyonların incelenmesi ile ele alınabilir. Örnek destinasyonların sadece kara nokta turizmi özelinde ele alındığı, ancak müzeleştirme aşamalarının da Somut Olmayan Kültürel Miras koruma anlaşması dahilinde değerli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Dünya tarihinde oluşturulmuş örnek destinasyonlar içerisinde Sivas Madımak Oteli Utanç Müzesi adıyla kurulması ilgili topluluklarca talep edilen bellek mekanının farkı; sadece turizmin karanlık tarafında çekiciliğe sahip bir yaşanmışlığa dayanmaması, aynı zamanda Somut Olmayan Kültürel Miras öğeleri içeren bir etkinlik ve katılımcı grubunu da bahsi geçen yaşanmışlık dahilinde barındırmasıdır. Bu bilgiler ışığında, turizmin evrenselliğinde, Türkiye'nin sahip olduğu Somut Olmayan Kültürel Miraslarının sürekli gelişim, dönüşüm ve değişim içerisinde korunması ve artırılmasına yönelik çalışmalar; turizm öğretileri ve sosyal alan araştırma yöntemleri ile gerçekleştirilebilir. Çalışmanın sunduğu fikrin ve fikrin hayata geçirilmesi için önerilen teorik destinasyonlaştırma yönteminin sağlayacakları; Somut Olmayan Kültürel Miras öğeleri içeren önemli bir etkinliğin uğradığı düşünülen itibar kaybının giderilmesi ve turizm kavramının uluslararası bilinirlik ve barış bilincine dayanan temellerinin güçlendirilmesi olarak öngörülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kara Nokta Turizmi, Destinasyon, Madımak Oteli, Sivas, UNESCO.

1. Giriş

"Toplulukların, grupların ve hatta bireylerin kültürel mirasının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatılar, bilgi, beceri ve tüm bunlarla ilgili araç gereçler ve kültürel mekanlar olarak tanımlanan Somut Olmayan Kültürel Miras, kuşaksal anlatılar, sanatlar ve gelenekler gibi yollarla aktarılır „ (Adıgüzel vd. 2018). Bahsi geçen Somut Olmayan Kültürel Miras'ın bir örneği olan Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah'ı da içeren, Alevi-Bektaşî geleneğinin simge isimlerinden birisi olan Pir Sultan Abdal adına düzenlenen etkinlikler “ ...Banaz köyünde düzenlenir. Anma kapsamında: konuşmalar, şiir dinletisi, semah gösterileri, söyleşi, panel ve konser gibi etkinlikler yapılır „ (<http://www.sivas.gov.tr/yildizeli>). Somut Olmayan Kültürel Miras İhtisas Komitesi (2010) tarafından, bilim kurullarınca derlenmesi, araştırılması, incelenmesi, nesilden nesile aktarım konusunda ilgili topluluklar tarafından sorumluluk üstlenilmesi ve ilgili müzeler kurulması gereklilikleri vurgulanan Somut Olmayan Kültürel Miras kavramı özelinde, hali hazırda yürütülmekte olan Alevi-Bektaşî kültürüne ait çalışmalara ek olarak; 1993 yılında Sivas'ta düzenlenen Pir Sultan Abdal Geleneksel Kültür Etkinlikleri sırasında, konakladıkları Madımak Oteli içerisinde katledilen katılımcıların, –ki bu katılımcılar içerisinde, Somut Olmayan Kültürel Mirası üreten ve geleceğe taşıyan insan hazineleri (Oğuz 2008) tanımına dahil edilebilecek düşünürler, ozanlar, yazarlar, şairler ve nice karakterlerin varlığı; katılımcıların şu an hayatta olmamaları nedeniyle miras bıraktıkları ilgili çalışmaları incelenerek değerlendirilmelidir, Somut Olmayan Kültürel Miras kavramına verdikleri destek düşünüldüğünde, mekanın müzeleştirilmesi ve turistik destinasyon² oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Hem ulusal kültürel kimliğin güçlendirilmesi hem de turizmin evrensel değerlerine katkı sağlanması, bahsi geçen müze ile gerçekleştirilebilirken amaç; hali hazırda Somut Olmayan Kültürel Miras listesine öğeler dahil etmiş bir topluluğun en değerli etkinliklerinden

birisinin uğradığı hasarı olabildiğince gidermek ve hayatını kaybeden katılımcıların Somut Olmayan Kültürel Mirasın korunması ile geliştirilmesine yönelik çalışmalarını ön plana çıkarmak olabilir.

Somut Olmayan Kültürel Miras kavramı ile ilişkisi haricinde, genel anlamda kültürel etkileşimi ifade eden turizm olgusunun metaforik algılanmasının, ilgi alanları ve talep farklılıkları gibi değişkenler nedeniyle, deniz, gastronomi, sanat, iş, eğitim, kış, spor, eğlence, yaz ve daha birçok kavramın etrafında şekillenerek gerçekleştiği bilgisine göre (Saçılık vd. 2016); hem turistik arzı sunan hem de talep edenler için, ilk hedefin mutluluk elde etmek olduğu açıkça görülmektedir. Bu hedef doğrultusunda turistler; tanımak, öğrenmek, bilmek, yüzmek, gezmek, görmek, eğlenmek, dinlenmek, tatmak, hissetmek, denemek ve daha birçok kişisel rahatlama ve gelişim sağlayan eylemi gerçekleştirme amacı güderken, ev sahipleri ise bu eylemlere; para kazanmak ve tanınmayı da ekleyerek hareket ederler. Tüm bu eylemlerin sağladıklarından farklı getirileri olan; protesto etmek, empati kurmak, isyan etmek, ağlamak, anmak, ders çıkarmak, tanıklık etmek ve utanç duymak gibi duygu yoğunluğu yüksek davranışlar ise; kültürel değer pazarı kabul edilebilecek turizm sektörünün hiçe sayılan karanlık yüzü karşısında hayata geçer (Çelik 2017:41-55). Turizmin siyah bölgesi, bireysel ve maddesel gelir elde etme amacı gütmekten öteye; felaketlerin, doğüstülüklerin, hastalıkların ve sonraki nesillere aktarılması şart olan insanlık dışı olayların gerçekleştiği yerleri destinasyonlaştırır; *dark tourism* (Şahin vd. 2016), *morbid tourism*, *thana tourism* (Küçükergin vd. 2017), *hüzün turizmi*, *kefer turizmi* ve *kara nokta turizmi* gibi başlıklar altında incelenirken; turistlerin bu gibi seyahatlerden elde ettikleri kazanımlar, insanlık tarihinin yazılmamış geleceğine katkı sağlamasına kesin gözüyle bakılan empati kurma deneyimleridir. Kara nokta turizmi, acıdan ve ölümden keyif almayan, ruh ve akıl sağlığı yerinde olan turist potansiyeli için; insanlık, ölüm, empati, katliam, medeniyet ve radikallik gibi çeşitlendirilmesi mümkün olan kavramlar üzerine düşünmeye vakit ayırma ve ünlü veya çok sayıda insanın şiddetle ve ölümlerle tanıştığı yerleri görerek yaşama imkanı anlamına gelir (Alili 2017). Dünya’da hali hazırda çok sayıda kara nokta turizm destinasyonu, bulunduğu ülkelerin imajlarına etki etmekte (Kunwar vd. 2019) ve karamsar gözükse de gerçekçi sayılabilecek bir bakış açısına göre, her gün yeni destinasyonlar oluşmaktadır. Milletler arası savaşlar, terör eylemleri, iç savaşlar, hastalık ve salgın felaketleri, doğal afetler, nükleer facialar, soykırımlar, zorunlu göçler, metafizik olaylar ve çeşitli neden/nedensizliklerle gerçekleştirilen katliamlar gibi birçok olayın geçtiği özel ilgi destinasyonlarını (Kurnaz vd. 2013) ziyaret etmek isteyen milyonlarca insanı içeren bir turist popülasyonu da gün geçtikçe artmaktadır. Şüphesiz ki, turizmin diğer çeşitlerinin popüler destinasyonlarının aksine, kara nokta turizmi destinasyonları; keyifle pazarlanan ve gelir elde edilen ya da mutlulukla ziyaret edilen ve çığırca eğlenilen bölgeler olamayacak kesinlikte travmatik sebeplerle oluşmuş; insanlık tarihine yönelik öğretici niteliği yüksek bölgelerdir (Kement vd. 2016). Dünya üzerindeki örnekleri incelendiği zaman açıkça görülmektedir ki, destinasyon haline gelmiş hiçbir kara nokta turizm bölgesi; turizm yatırımı fikriyle oluşturulmamış ancak yaşananlar sonrası korunması için üstün çaba sarfedilmiştir (Kim vd. 2015). Dünya tarihinin kara lekelerinin bulunduğu bölgeler, küresel doğruluk bilincine sağlayacağı yüksek fayda gözetilerek, yaşananları çarpıtmanın aksine, tam anlamıyla objektif bir bakışla sonraki nesillere aktarma amacıyla; müzeleştirilerek (Adıgüzel, 2002), anıtlarlaştırılarak ya da olduğu gibi korunarak destinasyonlaştırıldığı ve tanıtıldığı süreçte, öğretici niteliklerini sürdürmeye devam etmektedirler (Willis 2014). Türkiye özelinde kara nokta turizmi ve destinasyonları hakkında düşünülecek olursa; sınırları içerisinde, uzun yıllar sürmüş savaşlar, terör saldırıları, terkedilmiş yerleşim bölgeleri, cezaevleri ve doğal afetler ile birlikte (Yıldız vd. 2015:395); ideolojik bunalımlar nedeniyle gerçekleştirilmiş saldırılar da destinasyon oluşumuna etki etmiştir.

Bu bilgiler ışığında, çalışmanın örneklemini oluşturan; 2 Temmuz 1993 tarihinde yaşanan acı verici olayların merkezi Sivas Madımak Oteli’nin, anma törenleri için yıl dönümlerinde gerçekleşen yerli ziyaretçi ve turist akınları haricinde, evrensel boyutta sıklıkla ziyaret edilen bir kara nokta turizm destinasyonu haline gelmesinin turizm bilincine katkısı ve Türkiye’nin Somut Olmayan Kültürel Miraslarının korunması konularının ortak bir paydada buluşmaları, ancak gerekli teorik müzeleştirme çalışmalarının bilimsel nitelikte yapılmaması durumu, araştırmanın problemiği olarak ele alınmıştır.

Araştırmada literatür taraması yöntemiyle toplanan veriler, teorik bilgilerin açıklanması ve desen oluşumu için kullanılmıştır (Koroğlu 2015:61). Çalışma, toplumun büyük bir kısmının uzun süredir talep ettiği bir bellek mekanının³; oluşturulması konusunu ve olası oluşum sürecinin nasıl ilerlemesi gerektiğini araştırmak amacıyla; örnek olay monografilerinin incelenmesi ve tarihsel araştırma yöntemleriyle hazırlanmıştır. Oluşturulması düşünülen bellek mekanı ile turizmin karanlık tarafında, kara nokta turizmi özelinde; Türkiye’ye yeni bir destinasyon kazandırmanın, Somut Olmayan Kültürel Miras oluşum ve koruma süreçlerinin, bu

sürece sanatsal ya da bilimsel çalışmalarla destek olan kişiliklerin önemlerini vurgulamak hedeflenmiştir. Destinasyonlaştırma işlemi için izlenmesi gereken yol, örneklem dahilindeki destinasyonlar incelendikten sonra; yer seçimi, yapısal özellikler ve içerik olmak üzere üç temel konu üzerinden belirlenmiştir. Müze içeriklerinin Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması ile ilişkili bölümleri için verilen örnekler, hayatlarını Madımak Oteli'nde kaybeden etkinlik katılımcılarının; Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması ile doğrudan ilişkili çalışmalarına sınırlandırılmıştır. Kara nokta turizmi; insan ve doğal kaynaklı olmak üzere iki gruba ayrılır (Yıldız vd. 2015:394). Sivas Olayları insan kaynaklı gerçekleştiği için, destinasyon oluşumunda incelenen örnek olaylar sadece insan kaynaklı olanlar özelinde yapılmış ve çalışma sınırlandırılmıştır. Ayrıca, kurtuluş ve bağımsızlık mücadelelerinin verildiği; Dünya'nın dört bir tarafında gururla savaş turizmi (Okuyucu vd. 2018) özelinde ziyaret edilen, kara nokta turizm destinasyonları olarak istisnai bölgeler kabul edilen ve katliam ya da soykırım kavramlarıyla ilişkilendirilemeyecek ortamlar olan savaş meydanları (Birdir vd. 2015) ve ilişkili askeri miras anıtları ile müzeler de (Doğaner 2006), çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Çalışma mantıksal akıl yürütme (hypotetic didactive) yöntemiyle sonuçlandırılmıştır.

2.1993'te Pir Sultan Abdal Geleneksel Kültür Etkinlikleri Katılımcılarının Somut Olmayan Kültürel Miras ile Doğrudan İlişkili Örnek Çalışmaları

1993 yılında Pir Sultan Abdal Şenlikleri adıyla organize edilen; Anadolu Kültürü'nün yansıtılmasını hedefleyen geleneksel etkinliğin, Somut Olmayan Kültürel Miras örneklerinden Semah ve Aşıklık Geleneği üzerine çalışmaların ağırlıklı olduğu programı, Aydoğmuş ve Demir (1993) tarafından yayınlanmış ve etkinliklere halk davet edilmiştir. Bahsi geçen Aşıklık geleneği; ozanlık, şairlik, yazarlık, çizerlik gibi birçok kavramın etrafında, uzun zaman dilimlerinde geliştirilmiş ve korunarak Somut Olmayan Kültürel Miras olarak evrensel kabul görmüş bir gelenektir. Somut Olmayan Kültürel Miras koruma anlayışına göre korunması ve zenginleştirilmesi istenen bu geleneğin yapıtaşları çevresinde çalışmalar yapan onlarca insan, 1993 yılında, Sivas Madımak Oteli içerisinde karşılaştığı şiddet sonucu hayatını kaybetmiş ya da yaralanmıştır. Katılımcıların; Somut Olmayan Kültürel Mirasları koruma, oluşturma, zenginleştirme gibi kabiliyetlerinin olduğunu ileri sürmek ve bunu kanıtlayabilmek için, hali hazırda bulunan çalışmalarını incelerken karşılaşılan en belirgin birkaç örnek şu şekildedir:

Arif Sağ/ Muhlis Akarsu/ Musa Eroğlu: *Muhabbet Serisi 1-2-3-4-5-6-7* Albüm: Çeşitli aşıkların ve Somut Olmayan Kültürel Miraslardan birisi olan Aşıklık Geleneği içerisinde yapı taşı kabul edilebilecek ozanların ve şairlerin çalışmalarını içeren müzik albümleri örneği.

Nesimi Çimen: *Kolum Çekip Elim Bağlamasınlar* Şiir: Somut Olmayan Kültürel Mirasların içeriğinde yer alan Alevi-Bektaşî kültüründen sıklıkla bahseden Pir Sultan Abdal'ın, adının geçtiği şiir örneği.

Edibe Sulari: *Duaz-ı İmam, Leyli Leyli* Şarkı: İlgili toplulukların gelenek ve kültürel değer öğelerini; müzik ve şiir alanları dahilinde barındıran şarkı örnekleri.

Asım Bezirci: *Pir Sultan; Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Şiirleri* Kitap: Alevi-Bektaşî Kültürü için önemli bir isim olan şair Pir Sultan Abdal'ın bütün şiirlerinin derlendiği kitap örneği.

Verilen örnekler; Somut Olmayan Kültürel Miras kapsamında bulunan Aşıklık Geleneği ve Somut Olmayan Kültürel Miraslara katkısı büyük olan Alevi-Bektaşî Kültürü ile doğrudan ilişkili öğeler içeren ve bu geleneğin zenginleştirilmesi ile nesilden nesile aktarılmasını sağlama amacı güden birkaç çalışmadır. Ayrıca, etkinliğin diğer katılımcılarının yaptıkları diğer bağımsız çalışmaların da; sadece Alevi-Bektaşî kültürü sınırlılığında kalmayacak çeşitlilikte, Somut Olmayan Kültürel Miras kapsamında değerlilikleri olduğunu söylemek yanlış olmayabilir. Örneğin:

Erdal Ayrancı: *"Denizli Belgeseli", "Balonla Anadolu İpek Yolları"* belgesel, tamamlanamamış belgesel projesi: Yerel halkın gündelik yaşamı ve geleneklerinin gözlemlenebileceği kaynaklar olarak değerlendirilebilecek ve Somut Olmayan Kültürel Miras oluşum süreçleri hakkında değerli içerikler barındıran belgesel ve proje örnekleri.

Bu ve benzeri çalışmaların varlığı, yaşamını yitiren insanların Somut Olmayan Kültürel Mirasları koruma ve zenginleştirme çabalarının olduğu kadar; kara nokta turizm destinasyonu kapsamında ele alınacak bir müzenin zengin içeriğinin kolaylıkla oluşturulabilecek olmasının da vurgulanması olarak değerlendirilebilir.

3.Somut Olmayan Kültürel Mirasları Koruma Anlayışına Uygun Kara Nokta Turizm Destinasyonu Örneği: Sivas Madımak Otelı Utanç Müzesi

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (2003) Genel Hükümler dahilinde Sözleşmenin Amaçlarınının 3. Maddesinde geçen “ c)somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı arttırmak ve karşılıklı değerliliği sağlamak;” düşüncesi dahilinde, evrensel nitelikli bir turistik destinasyonun oluşturulması, bahsi geçen destinasyonun sahip olduğu niteliğe göre; yeri, çeşidi ve içerik özelliklerinin belirlenmesi sayesinde gerçekleştirilebilir.

Yakın tarih hafızası, yüzyıllardır hassas yaklaşımla ayakta tutulan din ve ırk kavramları temelinde gerçekleşmesi sebebiyle meşrulaştırılmaya çalışılan, katliam, suikast, idam ya da soykırım gibi utanç verici eylemlere (Lennon vd. 2006) aşına olsa da; salt düşünce ve söylem farklılıklarının sebep olarak kabul gördüğü infazlar, karanlık turizmin; gladyatör turnuvalarıyla başladığı ve hakim dini gücün yargılama gücünü elinde tutarak bilim adamlarına, aydınlara ve sanatçılara ağır haksız cezalar verdiği Orta Çağ'dan beri (Sharpley vd. 2006) sık rastlanılan olaylar değildir. Dünya'da yakın tarihteki; siyasi suçlular ile devlet, teröristlerle masum halk, ırkçılarla azınlık ve işgalcilerle esirler gibi gruplar arasında gerçekleşmiş vahim olaylar (Raine, 2013:243) içerisinde, Sivas Yakım Olayı'nın olmayan yeri, ancak, en fazla örneğine Orta Çağ'da rastlanılmış ve günümüze kadar azalsa da devam etmiş, aydınlarla radikaller örneğine dahil edilebilir.

Bu bilgiler ışığında, 20.yüzyılın sonunda gerçekleşen çağ dışı olay Sivas Saldırısı'nın örnek olaylar sayesinde konumlandırılması ve Madımak Otelı'nin kara nokta turizm destinasyonuna dönüştürülmesi; Nazi güçlerinin Avrupalı Yahudilere Birkenau Köyü'nde ya da Sırp askerlerinin Müslümanlara Srebrenitsa kentinde; ırk, din ve savaş psikolojisi temelinde dayandırarak gerçekleştirdiği uzun süreli vahşet eylemleri sonucunda korunarak saklanmış Auschwitz Kamp Alanı ve Açık Hava Müzesi (Miles vd. 2002) ya da yıllar sonra tasarlanmış Srebrenitsa Soykırım Müzesi örneklerinden daha çok; görüş farklılığı ve politik korku temelli acılar yaşatıldıktan sonra, Ankara Ulucanlar Cezaevi Müzesi ve Tarihi Sinop Cezaevi (Yıldız vd. 2015)'ne dönüştürülen örneklerle benzetilerek yapılabilir. Verilen örneklerden, Auschwitz Açık Hava Müzesi, Tarihi Sinop Cezaevi ve Ankara Ulucanlar Cezaevi Müzesi, oldukları gibi korunarak destinasyonlaştırılmış; Srebrenitsa Soykırım Müzesi ise, olayların yaşandığı ve “ riskli bölge „ olarak görülen sınır kenti yerine, başkent Saraybosna'da faaliyete geçirilmiştir. Türkiye'nin yeni kara nokta turizm destinasyonu; kurulması talep edilen Sivas Madımak Otelı Utanç Müzesi'nin kavramsal oluşum aşamaları, sırasıyla şu şekilde gerçekleştirilebilir:

Yer seçimi aşamasında; 2010 yılında kamulaştırılmış ve hali hazırda 2011 yılından beri Sivas Bilim ve Kültür Merkezi Madımak Otelı adıyla ziyaretçilere açık tutulmuş mekanın utanç müzesine dönüştürülmesi fikrinin, tarihi cezaevi örneklerinde olduğu gibi değerlendirilmeye alınması gerekliliğinin yanında; Srebrenitsa Katliam Müzesi örneğinde olduğu gibi başkentte ya da olayın gerçekleştiği şehirde farklı bir noktada bellek mekanı oluşturulması fikri de değerlendirilebilir.

İkinci aşamada, oluşturulacak bellek mekanının çeşidi üzerine düşünülecek olursa, katledilen insanların; felsefe, şiir, edebiyat, resim, müzik, karikatür ve daha birçok sanat ve bilim alanında yaptıkları çalışmaları olduğu ve katıldıkları Pir Sultan Abdal Geleneksel Kültür Etkinliklerinin Somut Olmayan Kültürel Mirasların korunmasına yönelik içeriği de dikkate alınmalı, destinasyonlaştırma planı anıt tercihi yerine; içerik zenginliğini yansıtmaya açısından daha uygun bir kavram ve “... kültürün sürdürülebilirliğinin izlendiği bir kurum... „ (Karadeniz vd. 2018) olan müze yapısının oluşturulması fikriyle şekillendirilmelidir.

Son olarak, yeri korunan ya da yeni bir bölgede oluşturulacak çağdaş bir müzenin içerik düzenlemeleri ise; çeşitli nedenler yaratılarak katledilmiş insanlarla hologram yoluyla tanışma imkanı sağlayan sergilerin gerçekleştiği müze örnekleri gibi; fikirleri ya da sessizlikleri nedeniyle, Sivas Saldırısı'nda hayatlarını kaybetmiş; söylediği, yazdığı, çizdiği ve hala yapacakları birçok nitelikli işleri, Somut Olmayan Kültürel Mirası koruma ve geliştirme arzuları ile birlikte müzisyen, şair, yazar, edebiyatçı, sanatçı gibi sıfatları olan insanların, anlatmak istediklerinden kısıtlı da olsa bahsetmeye devam edebilecekleri interaktif müzelerde (Sivrikaya, 2017:133), toplum tarafından tanınmaları ve unutulmamalarını hedefleyerek oluşturulabilir.

4.Sonuç

UNESCO tarafından 2003, Türkiye tarafından 2006 yılında imzalanan Somut Olmayan Kültürel Mirasların Korunması Sözleşmesi'ne göre yapılacak çalışmaların içeriğinde, sadece kültürel mirasın son halini değil, aynı zamanda kültürel mirasın oluşum, gelişim ve sürdürülebilirlik aşamalarını da değerlendirmek

gerekmektedir. Tüm bu çalışmalar, disiplinlerarası yaklaşımla gerçekleştirilebilirken, evrensel değeri ve göz önünde bulunurluğu yüksek olan turizm kavramı ve öğretileri birer araç olarak kullanılabilir.

Turizm, olumlu duyguların ve düşüncelerin pazarlanmasını ve tüketilmesini hedefleyen evrensel bir olgu; kültürel ve coğrafi farklılıkların sağladığı ilgi çekicilik ve merak duygusu kavramları merkezinde geliştirilen kompleks bir bilim dalı ve piyasadır. Turizm aynı zamanda, ulusal ya da uluslararası karanlık anıların değer gördüğü alt dalları özelinde incelenebilir. Bu dallardan birisi de; şiddet ve ölüm kavramlarının empati yoluyla öğretilmesini sağlayan mekanlara seyahat etmeyi kapsayan kara nokta turizmi (black spot tourism) dir. Uluslararası boyutta, kara nokta turizmi destinasyon örneklerinden; Auschwitz Açık Hava Müzesi ve Srebrenitsa Soykırım Müzesi, bilinirlik düzeyi yüksek yerler olarak belirlenmiştir. Tarihi Sinop Cezaevi ve Ankara Ulucanlar Cezaevi Müzesi ise Türkiye özelinde turistik nitelik kazanmış kara nokta turizm destinasyonlarıdır. Örneklem ve sınırlılık dahilinde incelenen müzeler göz önünde bulundurulduğunda; 2 Temmuz 1993 yılında Sivas'ta gerçekleşmiş saldırının merkezi olan Madımak Oteli'nin, kara nokta turizm destinasyonu haline getirilmesi için çeşitli sonuçlar elde edilmiştir. Kara nokta turizmde destinasyon oluşturmak, yaşanması istenmemiş ve hiçbir zaman istenmeyecek olayları; unutarak, unutturarak ve yok sayarak tarihten silinebileceğine inanan kültürel düzenin aksine, insani duyguların öğreticiliğini, evrensel turistlerden esirgememek amacıyla, çağın gerekliliklerine uygun şekilde yapılandırarak sunmaktır. Örnek destinasyonlardan farkı, hem kara nokta turizmi kapsamında hem de Somut Olmayan Kültürel Miras koruma anlayışına hizmet eden geleneksel bir etkinliğin katılımcılarını ağırlaması nedeniyle değerli bulunması olan Sivas Madımak Oteli'nin destinasyonlaştırılması ise; yaşanan acının en doğru şekilde yansıtılabilmesi amacıyla gerçekleştirilirken; Pir Sultan Abdal Geleneksel Kültür Etkinlikleri'nin, Somut Olmayan Kültürel Miras koruma anlayışına göre içeriksel uygunluğu ve değeri dikkate alınarak yapılmalıdır. Teknolojinin sunduğu olanaklardan hologram tekniği; interaktif müzecilik anlayışı dahilinde, talepler doğrultusunda, Sivas Madımak Oteli Utanç Müzesi adıyla açılacak bir bellek mekanında kullanılabilir. Bu tekniğin kullanımı; hayatını kaybeden insanların sanatsal ve bilimsel kimliklerinin getirisi olan çalışmalarının varlığı sayesinde, müze içeriğinin zenginliğinin yansıtılması konusunda problem yaratmayacak ve görsel ve işitsel sunum ile de hatırlanabilirlik ve ilgi çekicilik unsurları oluşturarak, 21.yüzyıla uygun bir kara nokta turizm destinasyonu yaratılmasına katkı sağlayacaktır.

Bir topluluğun özenle koruduğu, geliştirdiği ve nesilden nesile aktardığı Somut Olmayan Kültürel Miras öğelerini içeren geleneksel etkinlikleri üzerinde yaratılan tahribatin, hiçbir politik, dini ya da etnik nedenle bağdaştırılmadan giderilmesi amacıyla; hem geçmişe yönelik iyileştirmelerin hem de bugüne ve geleceğe yönelik Somut Olmayan Kültürel Mirasların korunması anlayışıyla çalışmaların yapılması, ulusal Somut Olmayan Kültürel Mirasların zenginliğine ve toplumsal bilinirliğine önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

5. Notlar

- 1 “Turistik çekiciliklere sahip olan, etrafındaki yerlerden belirgin şekilde farklılaşan, turistlerin ziyaret etmek istedikleri, turizm olgusu kapsamında istek ve ihtiyaçlarının karşılanabildiği bölgeler destinasyon olarak kabul görmektedir” (Çelik vd. 2015).
- 2 “...bellek mekânları; coğrafi mekânları, anıtları ve binaları, tarihsel figürleri, kamusal gösteri ve anmaları kapsar”(Çavdar 2017).

6. Kaynaklar

1. Adıgüzel, Beyza ve Ayşe Selin Dülger. Intangible Cultural Heritage Museum in The Heart Of Turkey, *Journal of Multidisciplinary Academic Tourism*, (2018).
2. Adıgüzel, Ömer. Eğitsel ve Sanatsal Etkin Olarak Müzeler, *Yaratıcı Drama*, (2002).
3. Akyurt Kurnaz, Hande., Çeken, Hüseyin ve Burhan Kılıç. Hüzün Turizmi Katılımcılarının Seyahat Motivasyonlarının Belirlenmesi, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5 (2013): 57-73.
4. Alili, Murad. Avrupa'daki ve Türkiye'deki Hüzün Turizmi Destinasyonlarının Karşılaştırması Üzerine Teorik Bir Çalışma, *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, (2017).
5. Aydoğmuş, Rıza ve Murtaza Demir. “Çağrı Mektubu” (22 Nisan 1993) (Erişim: 07:11., 07.08.2019). (<http://www.akmb.ch/alewi/index.php/tr/medya/10-kategori-tr-tr/17-pir-sultan-abdal-senlikleri>)
6. Birdir, Kemal., Dalgıç, Ali., Güler, Ozan ve Yusuf Kayaalp. Hüzün Turizmi: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkını Ziyaret Eden Yabancı Turistlerin Deneyimleri, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, (2015).
7. Çavdar, Ozan. Mekan ve Kolektif Bellek: Sivas Katliamı ve Madımak Oteli, *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 4 (2017): 240.

8. Çelik, Ahmet. Hüzün Turizmi Üzerine Bir Derleme, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1 (2017): 41-55.
9. Çelik, Sabri ve Mustafa Sandıkçı. Türkiye’de Kentler İçin Turizm Destinasyonu Değer Kıstaslarının Belirlenmesi ve Destinasyon İmajı, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, (2015).
10. Doğaner, Suna. Savaş ve Turizm: Troya ve Gelibolu Savaş Alanları, *Türk Coğrafya Dergisi*, 46 (2006): 1-21.
11. Karadeniz, Ceren ve Ayşe Okvuran. Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye’de Müze Eğitimi: Tarihsel Gelişim ve Gelecek Tasarıları. *Milli Folklor*, (2016).
12. Kement, Üzeyir., Başar, Berkan ve Evren Güçer. Hüzün Turizmi Kapsamında Seyahat Eden Bireylerin Rekreasyonel Motivasyonlarının Belirlenmesi, *International Congress of Tourism and Management Researches*, (2016).
13. Kim, Sangkyun ve Gareth Butler. Local Community Perspectives Towards Dark Tourism Development: The Case of Snowtown, South Australia, *Journal of Tourism and Cultural Change*, (2015).
14. Köroğlu, S. Aytekin. Literatür Taraması Üzerine Notlar ve Bir Tarama Tekniği, *GİBD/DERGİ*, 1 (2015): 61.
15. Kunwar, R. Raj ve Neeru Karki. Dark Tourism: Understanding the Concept and Recognizing the Values, *Journal of APF Command and Staff College*, (2019).
16. Küçükergin, Fulden Nuray., Özekici, Yakup Kemal ve Azize Tunç Hassan. Thana Tourism, Acının Vücut Bulduğu Noktalar: 15 Temmuz Kalkışması, *Journal of Recreation and Tourism Research*. (2017).
17. Lennon, John ve Malcolm Foley. *Dark Tourism*. London: Thomson Learning, (2016).
18. Oğuz, Öcal. Unesco ve Geleceğin Ustaları. *Milli Folklor*, (2008).
19. Okuyucu, Ayşe ve Feridun Erol. Savaş Alanları Turizmin Yönelik Motivasyon, Duygu ve Deneyimler: Metristepe ve İnönü Şehitlikleri-Bozüyük Örneği, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, (2018).
20. Raine, Rachael. A Dark Tourist Spectrum, *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*. 7 (2015): 243.
21. Saçılık, Yıldırım, Melahat., Çevik, Samet ve Çiğdem Özkan. Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü Önlisans Öğrencilerinin "Turizm" Olgusuna İlişkin Metaforik Algıları, *Akademik Bakış Dergisi*, (2016).
22. Sharpley, Richard ve Philip R. Stone. *The Darker Side of Travel: The Theory and Practice of Dark Tourism*. Salisbury: Short Run Press Ltd, 2006.
23. Sivrikaya, Gizem. Müzelerin Keşif Alanı Olarak Kullanımı, *Milli Eğitim*. 214 (2017): 133.
24. Stone, R. Philip A Dark Tourism Spectrum: Towards a Typology of Death and Macabre Related Tourist Sites, Attractions and Exhibitions, *TOURISM: An Interdisciplinary International Journal*, (2006).
25. Şahin, Gizem., Boğa, Diyadin ve Orhan Akova. Dark Turizm ve Etik İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme, 3. *Uluslararası Turizm ve Yönetim Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı*, (2016).
26. William, F, S, Miles. Auschwitz: Museum Interpretation and Darker Tourism, *Annals of Tourism Research*. 29 (2002): 1175.
27. Willis, Emma. *Theatricality, Dark Tourism and Ethical Spectatorship: Absent Others*. Hampshire: Palgrave Macmillan, (2014).
28. Yalçınkaya, Ayhan. Hafıza Savaşlarından Sahiplenilmiş Şehitliğe: Madımak Katliamı Örnek Olayı, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 66 (2011): 342.
29. Yıldız, Zafer., Yıldız, Savaş ve Levent Aytemiz. Kara Turizm, Terör Turizmi ve Türkiye Potansiyeli, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4 (2015): 394-395.

İnternet Kaynakları

30. <http://catab.kulturturizm.gov.tr/TR-129473/sehitler-abidesi.html> (Erişim: 10:08., 05.07.2019).
31. <http://www.aljazeera.com/tr/haber/srebrenitsa-soykirimina-interaktif-muze> (Erişim: 15:02., 03.07.2019).
32. <http://www.epa.eu/politics-photos/citizens-initiative-recall-photos/monument-to-the-fallen-shipyard-workers-of-1970-in-gdansk-photos-53162667> (Erişim: 07.07.2019).
33. <http://www.foundation.auschwitz.org/> (Erişim: 18:36., 04.07.2019).
34. http://www.nationalgeographic.com.tr/makale/ekim_2014/nukleer-turizm/1230 (Erişim: 10:15., 05.07.2019).
35. <http://www.pirsultan.org/blog/2018/06/26/ceyrek-yuzyillik-davamiz-ulu-divana-kalmayacak/> (Erişim: 18:48., 04.07.2019).
36. <http://www.sinopmuzesi.gov.tr/Birimler/Tanitim.html> (Erişim: 18:22., 04.07.2019).
37. <http://www.sivas.gov.tr/yildizeli> (Erişim: 13:26., 05.08.2019).
38. http://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/Sektor/Kultur/sokum_bb.pdf (Erişim: 13:27., 05.08.2019).
39. <http://www.yoldasin.com/muzede-huzun-gozyasi-var-srebrenitsa/> (Erişim: 17:34., 04.07.2019).
40. <https://16punto.com/ankarada-madimak-muzesi-kuruluyor/> (Erişim: 15:49., 03.07.2019).

41. <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf> (Erişim: 14:21., 07.08.2019).
42. <https://tr.euronews.com/2019/01/05/uygurlara-cin-iskencesi-dogu-turkistan-da-neler-oluyor> (Erişim: 09:50., 05.07.2019).
43. <https://tr.foursquare.com/v/bilim-ve-k%C3%BClt%C3%BCr-merkezi-sivas/51a35ea7498eb4e0c2647ef7> (Erişim: 15.42., 03.07.2019).
44. https://tr.wikipedia.org/wiki/Ba%C5%9Fba%C4%9Flar_Katliam%C4%B1 (Erişim: 09:45., 05.07.2019).
45. https://tr.wikipedia.org/wiki/Sivas_Katliam%C4%B1 (Erişim: 15:47., 04.07.2019).
46. https://tr.wikipedia.org/wiki/Yodok_Toplama_Kamp%C4%B1 (Erişim: 09:48., 05.07.2019).
47. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44677994> (Erişim: 22:57., 02.07.2019).
48. <https://www.bik.gov.tr/kurtulduklari-soykirimi-hologram-yoluyla-anlatacaklar/> (Erişim: 16:11., 03.07.2019).
49. <https://www.srebrenica360.com/> (Erişim: 18:43., 04.07.2019).
50. <https://www.tarihiolaylar.com/galeriler/tarihten-katliam-seviyesindeki-irkcilik-akimlari-299> (Erişim: 09:57., 05.07.2019).
51. <https://www.ulucanlarcezaevimuzesi.com/default.asp> (Erişim: 18:40., 04.07.2019).
52. <https://www.visitdallas.com/things-to-do/discover-dallas/guides/jfk-about.html> (Erişim: 13:12., 06.06.2019).